

K E L T A I N E N K I R J A S T O

JHUMPA LAHIRI

MISSÄ MILLOINKIN

K E L T A I N E N K I R J A S T O

JHUMPA LAHIRI:

Tämä siunattu koti (1999, suom. 2001)

Kaima (2003, suom. 2005)

Tuore maa (2008, suom. 2008)

Tulvaniitty (2013, suom. 2014)

Missä milloinkin (2018, suom. 2020)

JHUMPA LAHIRI

Missä milloinkin

Suomentanut

HELINÄ KANGAS

TAMMI
HELSINKI

Sivun 119 lainaus Corrado Alvaron *Il Mare* -teoksesta (Bompiani, 1994).

Italiankielinen alkuteos *Dove mi trovo* ilmestyi Italiassa 2018.

Copyright © 2018 by Jhumpa Lahiri

Published by arrangement with Ulf Töregård Agency AB.

Suomenkielinen laitos © Helinä Kangas ja Tammi 2020

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-04-1072-8

*Jokaisessa paikanvaihdoksessa tunnen syvää surua.
Niin käy, liittyy paikkaan sitten muistoja, tuskaa tai iloa.
Muutos itsessään hämmentää minua, vähän kuin
liuos samenee astiassa jota ravistellaan.*

ITALO SVEVO: SAGGI E PAGINE SPARSE

Sisällysluettelo

Jalkakäytävällä	11
Kadulla	13
Työhuoneessa	16
Trattoriassa	18
Keväällä	21
Piazzalla	22
Odotushuoneessa	25
Kirjakaupassa	28
Yksikseen	32
Museossa	34
Terapeutilla	37
Parvekkeella	40

Uimahallissa	43
Kadulla	47
Kosmetologilla	50
Hotellissa	54
Lipputoimistossa	58
Auringossa	62
Kotona	64
Elokuussa	69
Kassalla	74
Yksikseen	78
Illallisella	80
Lomalla	83
Supermarketissa	86
Merenrannalla	89
Baarissa	92
Villan puistossa	95
Maalla	98

Vuoteessa	104
Puhelimessa	105
Varjossa	107
Talvella	110
Paperikaupassa	113
Aamunkoitteessa	118
Itsekseen	120
Hänen kodissaan	122
Baarissa	125
Herätessä	127
Äidin luona	129
Asemalla	134
Peilin edessä	136
Uurnaholvissa	138
Muutaman askeleen päässä	141
Ei missään	144
Junassa	145

Jalkakäytävällä

Joka päivä syötyäni aamiaisen ohitan pienen marmorisen muistolaatan, joka nojaa kadunvarren korkeaan muuriin. En koskaan tuntenut vainajaa, mutta vuosien kuluessa miehen nimi on tullut minulle tutuksi. Tiedän, milloin hän syntyi ja kuoli. Hän menehtyi kaksi päivää syntymäpäivänsä jälkeen, helmikuussa.

Luultavasti polkupyöri- tai mopedionnettomuudessa. Tai sitten hän käveli ajatuksissaan yöllä, ja auto ajoi hänen päälleen.

Hän oli kuollessaan neljäkymmentäneljävuotias. Kuvittelen sen tapahtuneen juuri tässä kohdassa, tällä jalkakäytävällä lähellä muuria, josta rönsyilee rikkaruohoja, minkä vuoksi muistolaattakin on alhaalla ohikulkijoiden jalkojen tasalla. Katu kiemurtelee ylöspäin vähän vaarallisesti. Jalkakäytävällä on hankala liikkua, sillä sen lävitse työntyy puunjuuria. Paikoittain ne suorastaan estävät kulkemisen, ja minäkin siirryn vaistomaisesti keskelle katua.

Yleensä punaisessa lyhdyssä palaa kynttilä, jonka lisäksi paikalla on vaatimaton kukkakimppu ja pieni pyhimyspatsas. Mutta vainajasta ei ole valokuvaa. Muuriin kynttilän yläpuolelle on kiinnitetty äidin käsin kirjoittama, kuluneen muovitaskun suojaama lappu, tervehdys niille jotka pysähtyvät hetkeksi ajattelemaan hänen poikansa kuolemaa: *Tahtoisin kiittää henkilökohtaisesti jokaista, joka omistaa pojalleni pienen hetken ajastaan, mutta koska se ei ole mahdollista, kiitän kaikesta sydämestäni näin.*

En ole koskaan nähnyt muistolaatan edessä äitiä, enkä ketään muutakaan. Ajattelen sekä äitiä että poikaa, sitten jatkan matkaa tuntien omankin oloni elottomammaksi.

Kadulla

Silloin tällöin törmään kotikorttelissani mieheen, jonka kanssa minulla olisi voinut olla suhde, ehkä jopa yhteinen elämä. Hän vaikuttaa aina iloiselta minut nähdessään. Hän on erään ystäväni elämänkumppani, ja pariskunnalla on kaksi lasta. Meidän suhteemme rajoittuu pitkittyneisiin juttutuokioihin jalkakäytävällä, nopeisiin kahvilla käynteihin, pieneen kävelyretkeen silloin tällöin. Hän kertoo minulle suunnitelmistaan elehtien innostuneesti, ja kävellessämme lähekkäin samaa tahtia tulemme huomaamattamme hipaisseeksi toisiamme.

Kerran hän tuli kanssani alusvaateliikkeeseen, koska minun piti ostaa uuteen hameeseeni sopivat sukat. Olin juuri hankkinut hameen ja tarvitsin sukat samana päivänä pidettävälle illallisille. Hypistelimme myyjän esittelemiä materiaaleja ja väri vaihtoehtoja. Kirjantapainen näytekokoelma oli täynnä ohuita, läpinäkyviä mallitilkkuja. Mies käyttäytyi aivan luontevasti kaikkien niiden rintaliivien ja yöpaitojen keskellä, ikään kuin olisimme

olleet rautakaupassa emmekä alusvaateliikkeessä. Minä emmin vihreän ja violetin värin välillä. Hän kehotti minua valitsemaan violetin, ja sujauttaessaan sukkaa kassiin myyjä sanoi: miehelläsi on silmää.

Nämä kohtaamiset katkaisevat miellyttävästi meidän tavalliset kaupunkikävelymme. Nautimme säädyllisestä, ohimenevästä läheisyydestämme. Sillä tavalla emme voi edetä pidemmälle, päästää koskaan vallalle enempää. Hän on kunnollinen mies, joka rakastaa ystävääni ja heidän lapsiaan.

Tavatessamme luja halaus riittää minullekin, jolla ei omaa elämänkumppania ole. Suukko molemmille poskille, yhdessä kävelty kappale matkaa. Emme sano sitä ääneen, mutta tiedämme, että halutessamme voisimme uskaltautua tekemään jotakin väärää, tai ainakin tarpeetonta.

Tänä aamuna hän näyttää olevan omissa ajatuksissaan. Hän ei huomaa minua, ennen kuin olen aivan hänen edessään. Hän on ylittämässä samaa siltaa kuin minä, lähestymässä minua sen vastakkaiselta puolelta. Pysähdymme sillan keskelle katselemaan, kuinka ohittesemme kulkevien ihmisten siluetit heijastuvat jokivarren muuriin. Ne ovat kuin peräkanaa vilahtelevia kummituksia, lauhkeita sieluja, jotka siirtyvät maailmasta toiseen. Silta ylittää joen vaakasuorana, mutta näyttää siltä kuin varjot – aineettomat hahmot jyrkää muuria vasten – nousisivat yhä korkeammalle. Vähän kuin vangit, jotka vaeltavat äänettömästi kohti jotakin synkkää määränpäätä.

”Olisipa mukavaa saada tuo kulkue joskus filmatuksi”, hän sanoo. ”Tiedäthän, että se ei näy aina, riippuu auringon sijainnista. Se tekee minuun vaikutuksen joka kerta, siinä on jotakin hypnoottista. Pysähdyn katselemaan sitä, vaikka minulla olisi kiire.”

”Niin minäkin.”

Hän ottaa esiin kännykkänsä ja kysyy: ”Kokeillaanko?”

”No, onnistuuko?” kysyn.

”Ei, tästä laitteesta ei ole mihinkään.”

Jäämme vielä katselemaan mykkää näkyä, mustia hahmoja, joka jatkavat pysähtymätöntä kulkuaan.

”Minne sinä olet menossa?”

”Töihin.”

”Niin minäkin.”

”Käydäänkö kahvilla?”

”Tänään en ehdi.”

”No hei sitten, nähdään.”

Hyvästelemme, eroamme ja liitymme mekin muurin varjoihin, jokapäiväiseen näkyyn, jota on mahdoton vangita.

Työhuoneessa

Minun on vaikea keskittyä täällä kunnolla. Tunnen oloni suojattomaksi, käytävällä kulkevien kollegoiden ja opiskelijoiden saartamaksi. Heidän liikkeensä ja juttelunsa hermostuttavat minua.

Yritän turhaan luoda tilaan lämpöä. Joka viikko kannan kotoa kassillisen kirjoja hyllyjen täytteeksi. Mutta kaikesta siitä raahaamisesta, hartiasärystä, koko vaivannäöstä ei lopulta ole mitään hyötyä. Kirjahyllyn täyttämiseen tarvittaisiin pari kolme vuotta, se on liian suuri, peittää koko seinän. Huoneesta on kyllä jo tullut viihtyisämpi: kehystetty painokuva, viherkasvi, pari tyynyä. Silti se pysyy paikkana, joka kyseenalaistaa, torjuu minut.

Avaan oven, lasken laukkuni ja alan valmistella työpäivää. Vastaan posteihin, päätän minkä kirjan luetan opiskelijoilla. Teen työtä palkan takia, en aidosta kutsumuksesta. Katselen ikkunasta taivaalle. Kuuntelen vähän musiikkia. Luen ja korjaan opiskelijoiden esseitä, mikä saa minut palaamaan kirjoihin, joista olin aikoinani into-

himoisen kiinnostunut. Silloin tällöin joku rohkea nuori koputtaa oveen ja kysyy neuvoa, pyytää palvelusta. Istahtaa minua vastapäätä täynnä intoa ja luottamusta.

Koko paikka jää väliaikaiseksi, en onnistu asettumaan sen sisälle. Työtoverini eivät tunnu välittävän minusta, enkä minä välitä heistä. Ehkä he pitävät minua kuivana ja kalseana ihmisenä, mene tiedä. Meidän on pakko olla lähellä toisiamme, aina tavoitettavissa, mutta silti koen olevani kaikesta syrjässä.

Kollega, jonka työhuone tämä aiemmin oli, kuulemma yöpyikin täällä aina joskus. Missä ja miten? mietin. Latialla villapeiton päälläkö? Hän oli runoilija, ja lesken mukaan hän rakasti rakennuksen hiljaisuutta yön sydämessä, kun missään ei ollut ristin sielua, ja jos hänen mielessään alkoi kypsyä runo, hän ei lähtenyt pois ennen kuin oli saanut sen valmiiksi. Kotona vaimonsa sisustamassa siistissä ja viihtyisässä työhuoneessa hän ei viihtynyt. Hän rustasi runojaan täällä välittämättä tylsävärisistä seinistä ja haalistuneesta matosta. Ankea ympäristö ruokki hänen luovuuttaan. Hän oli vanha herra, joka eli omissa maailmoissaan, pää täynnä lennokkaita sanoja, jotka sekoittuivat ja järjestyivät tässä huoneessa. Hän kuoli kaksi vuotta sitten, ei täällä, mutta jotakin hänestä on tänne jäänyt, niin että minusta huone on vähän hautamainen paikka.

Trattoriassa

Yleensä lounastan trattoriassa muutaman askeleen päässä kotoa. Ruokapaikka on pieni, sinne pitää tulla keskipäivään mennessä, muuten siellä ei ole enää tilaa ja joutuu odottamaan yli kahteen. Syön yksin muiden yksinäisten, tuntemattomien ihmisten kanssa, mutta näen siellä usein tuttuja kasvoja.

Isä toimii kokkina ja tytär tarjoilee. Luulen, että perheen äiti on kuollut tyttären ollessa vielä pieni: kaksikon välillä voi aistia menetyksen voimistaman yhteenkuuluvuuden, vahvemman kuin veriside. He eivät ole täkäläisiä. Vaikka he työskentelevät koko päivän pienen meluisan pikkukadun varrella, he pysyvät saarelaisina, heillä on luissaan auringon paahde, lampaita vilisevät karut kukkulat, mistraalituulen puhallukset. Kuvittelen heidät veneessä, ankkurissa suojaisten luolan edessä. Kuvittelen tyttären sukeltavan keulasta veteen, isän elävä kala kädessään.

Tarkkaan ottaen tytär ei tarjoile vaan palvelee tiskin takana.

”Mitä saisi olla?”

Ruokalista on kirjoitettu liitutaululle erikoisella, tiiviillä käsialalla. Valitsen joka viikonpäivä eri ruokalajin. Tyttö ottaa tilaukseni vastaan ja vie sen isälle, joka pysyy aina keittiössä.

Istun pöytään, tytär tuo minulle pullon vettä ja paperilautasliinan ja palaa sitten paikalleen. Odotan, kunnes tarjottimeni ilmestyy tiskille, ja nousen hakemaan sen.

Tänään korttelin toimistotyöntekijöiden ja tavanomaisten turistien joukossa on nuori isä tyttärensä kanssa. Tyttö on noin kymmenvuotias, hänellä on vaaleat palmikot, lysähtäneet hartiat ja vähän poissaoleva ilme. Yleensä he tulevat lauantaisin, mutta tällä viikolla ei pääsiäisen takia ole koulua.

Tiedän heidän tilanteensa: tytär ei halua mennä yöksi isän kotiin vaan yöpyy mieluummin äitinsä luona. Näin heitä tässä samassa ruokapaikassa jo silloin, kun kaikki kolme olivat vielä yhdessä. Muistan ajan, jolloin äiti vasta odotti lasta, pariskunnan ilon, heidän hellän supattelunsa, muiden onnentoivotukset. He kävivät täällä syömässä lounasta vielä senkin jälkeen, kun heistä oli tullut perhe. He tulivat sisään väsyneinä ja nälkäisinä käytyään leikki-puistossa, ostettuaan torilta milloin mitäkin. Tunsin yhteenkuuluvuutta vanhempiensa keskellä istuvan pikku-tytön kanssa, joka oli ainoa lapsi, kuten minäkin. Minun isäni ei tosin perustanut ulkona syömisestä.

Viime vuonna tytön äiti muutti pois korttelista, vain isä jäi. Ja hän on turhautunut, suorastaan epätoivoinen, sillä tytär on kiinni äidissään eikä viihdy hänen luonaan

kodissa, jossa on kasvanut, omassa huoneessaan, joka odottaa häntä.

Tytär näprää kännykkäänsä, kun isä yrittää puhua hänelle, suostutella häntä. Minua säälittää kuunnella hänen toistelujaan. Minua säälittää isän ja tyttären välillä aistittava välirikko, ja myös avioliiton hajoaminen. Olkoonkin että äiti kuulemma lähti siksi, että mies oli pettänyt häntä toisen naisen kanssa kiihkeässä suhteessa, joka kuuluu jo menneisyyteen.

”Miten kouluviikko meni?” isä tiedustelee.

Tytär kohauttaa olkapäitään ja kysyy: ”Heitätkö minut illalla yhden kaverin luo?”

”Ajattelin, että me kaksi menisimme elokuvaan.”

”Ei huvita. Haluan mennä kaveriani katsomaan.”

”Mitä sinä siellä teet?”

”Kaikkea kivaa.”

”Entä sen jälkeen?”

”Palaan äidin luo.”

Isä luovuttaa eikä sillä kertaa yritä enää suostutella häntä. Hänkin vilkaisee kännykkäänsä. Tytär syö annoksestaan vain osan, isä loput.

Keväällä

Kevät on minulle yhtä kärsimystä, minua vuodenaika ei innosta, koen sen uuvuttavana. Lisääntynyt valo saa pään pyörälle, luonnon kukoistus tuntuu piinaavalta, ilmassa lentelevä siitepöly ärsyttää silmiä. Aamuisin joudun ottamaan allergiatabletin, joka sitten väsyttää minua. Olen voimaton, en pysty keskittymään, ja jo lounasaikaan haluaisin vain mennä takaisin vuoteeseen. Päivällä hikoan ja illalla hytisen kylmästä. Tähän oikukkaaseen vuodenaikaan on mahdotonta pukeutua oikein.

Joka ikinen katkera vaihe elämässäni on liittynyt keväeseen. Joka ikinen kokemani isku. Siksi en kestä puiden vehreyttä, torin ensimmäisiä persikoita, hulmuhelmaisia hameita, joihin kotikorttelini naiset sonnustautuvat. Ne kaikki tuovat mieleeni vain menetykset, pettämiset, pettymiset. Minusta on ikävää herätä ja raahautua väen väkisin liikkeelle. Mutta tänään on lauantai, eikä minun ole pakko lähteä mihinkään. Miten ihanaa herätä tarvitsematta nousta ylös.

Piazzalla

Erään ystäväpariskunnan tytär asuu tässä kaupungissa minun laillani yksin, vaikka on vasta kuusitoistavuotias. Hän tuli tänne kolme vuotta sitten isänsä, äitipuolensa ja paljon nuoremman velipuolensa kanssa. Isä on taidemaalari, jolla oli kaksivuotinen työskentelyapuraha kukkuloilla sijaitsevassa arvostetussa taideakatemiassa. Tutustuin perheeseen eräässä hänen näyttelyssään. Taiteilija vaimoineen kävi luonani italiantunneilla. Tytär ei tullut mukaan. Hän opiskeli paikallisessa lukiossa, ja kahden vuoden jälkeen hän päätti olla palaamatta kotimaahansa, irtautua perheestään ennenaikaisesti ja jäädä tänne. Hänellä on huone rakennuksessa, jonka lukio on varannut hänenlaisilleen muualta muuttaneille oppilaille.

Soitan hänelle, kun näen jonkin kiinnostavan tuntuisen näyttelyn tai kun sesongin alennusmyynnit alkavat. Olen luvannut ystävilleni pitää heidän tyttärtään vähän silmällä, vaikkei hän minua millään lailla tarvitsekaan.

Näen hänen tulevan polkupyörällään piazzan poikki. Hän voisi olla tyttäreni, sillä hän on kolmekymmentä

Sukujuuriltaan intialainen JHUMPA LAHIRI syntyi Lontoossa 1967, kasvoi Yhdysvalloissa ja muutti vuonna 2013 perheineen Roomaan oppiakseen rakastamansa italian kielen paremmin. Hän opettaa luovaa kirjoittamista Princetonin yliopistossa. Lahiri on saanut muun muassa Pulitzerin kaunokirjallisuuspalkinnon, New Yorkerin esikoiskirjapalkinnon ja Ernest Hemingway/PEN -palkinnon. *Missä milloinkin* on Lahirin ensimmäinen italiaksi kirjoittama romaani.

Yksinäinen nainen, kotikaupungin kadut. Tuttu maisema lohduttaa, mutta myös jähmettää. Onko tärkeintä sittenkin liike? Tunnelmallisen romaanin tuokiokuvissa Italia hengittää kuin elävä ihminen.

”Veitsenterävä kerronta muuntaa sattumanvaraisen ja arkipäiväisen ikimuistoisiksi kuvauksiksi modernista elämästä.”

STUTTGARTER ZEITUNG

”Hämmästyttävä ja universaali tarina elämän pienistä ihmeistä.”

EL PAÍS

Kansi: Markko Taina • Kannen kuvat: Saul Granda / Getty Images ja iStockphoto

